

Гончарова Н. О.,

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник відділу
навчання географії та економіки
Інституту педагогіки НАПН України,
старший науковий співробітник відділу STEM-освіти
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»

СУЧАСНИЙ ПІДРУЧНИК З ЕКОНОМІКИ: КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД

Питання створення якісного сучасного підручника сягає часів життєдіяльності й творчості чеського педагога Я. А. Коменського, який створив перший ілюстрований підручник «Світ чуттєвих речей в картинках» та розробив теоретичні засади побудови шкільного підручника. Пізніше основні положення з проблем теорії шкільного підручника сформулював видатний теоретик навчальної книги К. Д. Ушинський. Деякі принципи щодо написання підручника зберігають свою актуальність і сьогодні [5].

В часи радянської українізації (1921–1933 рр.) зміст підручників було побудовано на принципах науковості та доступності, вони включали якомога більше різноманітних вправ на закріплення, аналіз навчального матеріалу та **активізацію пізнавальної діяльності учнів**, містили комплексні знання з навчальних предметів (наприклад, в розділі XII «Весняні роботи» робочої книги з математики для 5-го року навчання в міській школі за ред. А. Воронця (1930 р.), в учнів під час виконання завдання формувалися знання та вміння не лише з математики, але, також, і з географії, біології, суспільствознавства та працезнавства). Відповідно підручники й посібники містили потужний методичний апарат, багато ілюстрацій (схеми, діаграми, складні таблиці тощо) [2].

На теренах незалежної України питання створення якісних навчальних підручників є одним із найактуальніших напрямів наукових досліджень Інституту педагогіки НАПН України.

У методиці навчання предметів ще 10 років тому підручник розглядався як основний носій інформації, основне джерело знань. Відповід-

но, сьогодні підручник більше слугує орієнтиром у потоці швидкоплинної інформації та є практико-орієнтованим. Отже, нове освітнє середовище вимагає розробки сучасного підручника для українського учня, який на засадах компетентнісного підходу буде основним інструментарієм управління навчальною діяльністю учня.

Поряд із входженням в наше життя різноманітних інноваційних технологій (електронних книг, планшетів, смартфонів, iPad, iPhone, віртуальних пристроїв, розумних пристроїв, 3D-принтерів, цифрових проекторів, оверхед-проекторів, копії-дошок, інтерактивних дошок, документ-камер тощо), «підручник є офіційно визнаною основною навчальною книгою, в якій систематично викладено навчальний предмет або його частини відповідно до програми. Учні користуються ним під керівництвом учителя як на уроці, так і під час виконання домашніх завдань. Він має бути придатним для формування певних загальноосвітніх наукових знань, умінь і навичок, сприяти розвитку особистості, відповідати сучасним методам й організаційним формам навчання» [6].

Зазначимо, що підручники з усіх шкільних предметів відповідно до програми та Державного стандарту освіти є засобом формування як предметних, так і ключових, загальнопредметних компетентностей учнів (загальнонавчальна, комунікативна, загальнокультурна, проектно-технологічна, соціальна компетентності, саморозвитку й самоосвіти тощо [1].

У новому Законі «Про освіту» компетентність визначається як динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [3].

Поряд з відкритістю інформації у всесвітньо відомих бібліотеках світу, доступністю будь-яких підручників і посібників залишається відкритим питання написання якісного українського продукту — підручника нового покоління з економіки, в якому буде висвітлено цілісну систему інтегрованих знань, що об'єднані єдиною змістовно-логічною концепцією навчального предмету й орієнтовані на досягнення предметних і ключових компетентностей.

Основним орієнтиром у створенні підручника з економіки є спрямованість на підготовку учня до самостійної діяльності в швидкоплинному інформаційному середовищі та формування навичок XXI століття.

На думку С. Трубачевої, реалізацію компетентнісної орієнтації підручника відображає його спрямованість на організацію таких видів діяльності, як проектна, дослідницька, творча діяльність учня, залучення учнів до групової роботи, стимулювання вияву учнями оцінювальної позиції щодо організації та виконання навчальних завдань, рефлексивне осмислення отриманих результатів; результат такої діяльності має передбачати створення учнем відповідної освітньої продукції [4].

Зауважимо, що компетентності для учня — це образ його майбутнього, своєрідний орієнтир для освоєння. Проте в період навчання у нього формуються ті чи інші складники цих «дорослих» компетенцій, і щоб не лише готуватися до майбутнього, а й жити в сьогоденні, він освоює ці компетенції з освітнього погляду. З цього боку **компетентнісний підхід** може стати особливо продуктивним для розробки сучасних систем технологічної підготовки школярів. В основі такого підходу предметні, особистісно значущі знання та вміння переважають над предметними знаннями. І як показує досвід, найбільш соціально адаптованими виявилися люди, що володіють не сумою академічних знань, а сукупністю особистісних якостей: ініціативності, підприємливості, творчого підходу до справи, вміння ухвалювати самостійні рішення тощо.

Отже, сучасний підручник з економіки — це якісно новий навчальний продукт, який має ґрунтовною працею науковців відділу навчання географії та економіки Інституту педагогіки НАПН України; відповідати принципам науковості, доступності, сучасності; виконувати інформаційну, систематизуючу, розвивальну, мотиваційну, інтегруючу, координуючу, виховну, комунікативну функції та формуватися на засадах компетентнісного, особистісно орієнтованого, диференційованого підходів у навчанні.

Список літератури

1. Гривко А. В. Підручник у системі компетентнісного навчання математики / А. В. Гривко // Українська мова і література в школі. — 2012. — № 8. — С. 50–53.
2. Жосан О. Особливості підручникотворення у період радянської українізації (1921–1933 рр.). — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://education-ua.org/ua/ekskurs/457-osoblivosti-pidruchnikotvorennya-u-period-radyanskoji-ukrajinizatsiji-1921-1933-rr>
3. Закон України «Про освіту». — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

4. Трубачева С. Е. Дидактичні особливості компетентнісно орієнтованого підручника для основної школи. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://lib.iitta.gov.ua/705871/1/TSE_PSP-16.pdf
5. Шамелашвілі Р. М. Підручник для загальноосвітньої школи як феномен навчально-методичного комплексу та деякі питання його експериментального оцінювання / Р. М. Шамелашвілі // Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць / редкол. — К.: Педагогічна думка, 2008. — Вип. 8. — С. 8–20.
6. http://pidruchniki.com/1061120736592/pedagogika/vimogi_pidruchnikiv

Гораш К. В.,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу інновацій та стратегій розвитку освіти Інституту педагогіки НАПН України

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПІДРУЧНИКОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ: ПРОГНОСТИЧНИЙ АСПЕКТ

Активізацію процесів реформування освіти України зумовлено різними чинниками, серед яких значимим є інтеграція української науки й освіти в міжнародний освітній простір, що викликає потребу забезпечення відповідності української освітньої системи міжнародним стандартам, які мають бути адекватними потребам української держави й суспільства, та формування людського (інтелектуального) капіталу для розвитку науки, економіки та громадянського суспільства країни.

Оновлення змісту та структури української освіти, зокрема її складника — повної загальної середньої освіти, передбачає зміни, які мають бути зосереджені на підвищенні якості освітніх процесів і науково-методичного забезпечення, що потребує перегляду вітчизняних освітніх стандартів, розроблення новітніх навчальних програм і створення шкільних підручників нового покоління.

Інноваційність процесу створення сучасного підручника означається науковими пошуками стратегічних напрямів розвитку вітчизняного підручникотворення та нових підходів до забезпечення якості й ефективності шкільної книги (її змістового наповнення, формату, функціоналу, засобів